

TEORETIČNA MISEL O PREVAJANJU NA SLOVENSKEM

Nike K. Pokorn
Univerza v Ljubljani

1 Uvod

Teoretično razmišljanje o prevajanju na Slovenskem nima dolge zgodovine in se je v resnici začelo razvijati šele v zadnji tretjini dvajsetega stoletja. Pred tem beležimo bolj ali manj strukturirane komentarje in uvode prevajalcev v svoje prevode, nekaj vrednotenj prevodov pomembnejših svetovnih avtorjev ter sporadične vrednostne sodbe o pomenu prevajanja za razvoj nacionalne literature in kulture.

2 Misli o prevajanju

2.1 Prve misli o prevajanju na Slovenskem

Prve zapise o prevajanju in izbrani metodi prevajanja na Slovenskem najdemo v predgovorih protestantskih prevajalcev iz 16. stoletja, vendar so ti redki in teoretično neizdelani. Še najbližje se teoretični misli približa Primož Trubar v svojem slovenskem predgovoru k prevodu *Evangelija po Mateju (Ta evangeli svetiga Matevža, 1555)*, kjer svoj pristop k prevajanju opiše takole: »Inu mi nesmo v ie-timu [le-timu] našimu obračanu oli tolmačevanu lepih, glatkih, vissokih, kunstnih, novih oli neznanih besed iskali, temuč te gmainske crainske preproste bessede, katere vsaki dobri, preprosti Slovenic lahko more zastopiti.« (Trubar 2017 [1555], 19) Pozneje v nemškem posvetilu svojega prevoda *Prvega dela novega testamta* (1557) zapiše podobno, da pri prevajanju išče v slovenščini predvsem preproste, jasne in razumljive besede. Trubarjeva prevajalska strategija, ki temelji na izbiranju preprostih, sleherniku razumljivih slovenskih besed ni popolnoma izvirna, temveč sledi prevajalski doktrini Martina Luthra, ki jo najdemo v

Okrožnici o prevajanju (1530). V tem besedilu namreč Luther zapiše, da morajo prevajalci Svetega pisma pri izbiri ciljnih izrazov vprašati »mater v hiši, otroke na ulicah, preprostega človeka na tržnici. Usta teh ljudi moramo gledati in opazovati, kako govorijo, in potem tako tudi prevajati.« (Luther 2003 [1530], 50) Trubar je tako ne samo v verskih, ampak tudi v prevajalskih zadevah sledil velikemu nemškemu reformatorju.

Po obdobju reformacije najdemo pomembnejše misli o prevajanju na Slovenskem šele v 19. stoletju.

2.2 Devetnajsto stoletje

Po revolucionarnem obdobju leta 1848, ko so bile dane slovenščini večje svoboščine v cesarstvu in se je začela razvijati slovenska prevodna in izvirna literarna dejavnost, naletimo na vse pogostejše omembe prevajanja, čeprav so te ponavadi skrite v besedila, ki se posvečajo drugi tematiki. Eden prvih, ki se vsaj dotakne vprašanja prevoda, je pisatelj Janez Trdina (1830–1905) v svoji razpravi »Pretres slovenskih pesnikov« (1850), v kateri, med drugim, pohvali prevodno dejavnost Jovana Vesela Koseskega, obenem pa doda, da je izvirnost in ne prevajalska dejavnost »poglavitna čednost pisatelja« (prav tam, 312).

Prav poudarjanje izvirnega slovstva in zmanjševanje pomembnosti prevodne dejavnosti je morda najznačilnejša misel, ki se vleče kot rdeča nit skozi razmišljanja o prevodu v 19. stoletju, še posebej izrazito pa se odrazi v različnih spisih enega največjih literatov tedanje dobe, Josipa Stritarja (1836–1923). Kljub temu da je bil Stritar dvajset let zaposlen na Dunaju kot prevajalec državnega zakonika, obenem pa tudi prevajalec literarnih besedil in Svetega pisma, v svojih »Kritičnih pismih« (1868) podobno kot Trdina zapiše, da je izvirnost »vendarle pri pesniku glavno«, in doda: »Ponašati se more človek le s tem, kar je njegovega, kar je naredil sam.« (prav tam, 135) Prevajalska dejavnost v Stritarjevih očeh ni samo drugorazredna dejavnost v opusu posameznega literarnega ustvarjalca, temveč je tudi škodljiva za razvoj nacionalne književnosti. Stritar je namreč prepričan, da se sicer s prevodi »jezik gladi in vadi«, toda dodaja, da je prestava, kot so pravili prevodu v tem obdobju, »vendar tuje, izposojeno blago«, zato zaključí: »slovstvo se z njim ne bogati; narod more svojo lastnino imenovati samo, kar je zraslo iz njegovih tal« (1870, 111). Podobno zapiše tudi čez šest let v svojem *Zvonu*, prvi slovenski literarni reviji: »Narodno slovstvo se ne začinja s prevodi, ne s posnemanjem. Prevajati posamezne kose klasičnih proizvodov, za poskušnjo, da si vadimo jezik, to je koristno; a ne tratimo s tem preveč moči, katere lahko bolje obrnemo drugam; narod, ki je tako majhen, kakor je naš, ne sme potrošati svojih moči.« (Stritar 1876a, 319) V skladu s tem prepričanjem tako dunajski *Zvon* kot *Ljubljanski zvon* v 19. stoletju na svojih straneh ne objavljata prevodov, temveč le izvirna besedila.

Stritar se je zavzemal za omejevanje prevoda ravno v obdobju, ko se je soočal z očitki, da njegov roman *Gospod Mirodolski* ni izvirno besedilo, temveč plagiat, prosti prevod

Goldsmithovega *Župnika Wakefeldskega*. V svojem odgovoru na te očitke, ki ga najdemo skritega v recenziji prvega slovenskega prevoda *Župnika Wakefeldskega*, poudari, da njegov roman *Gospod Mirodolski* ni ne prevod ne posnemanje, temveč »izvirna povest«, ki uvaja »ta 'genre' v slovensko slovstvo« (Stritar 1976b: 362). Čeprav meni, da imajo v slovstvu tudi prevodi svoje mesto, še enkrat ponovi, »da izvirno delovanje je prvo; izvirna dela so neizogibno potrebna podloga vsakemu slovstvu« (prav tam, 359). Temu stališču ostane zvest tudi čez dvajset let, ko v njegovih »Dunajskih pismih« najdemo morda najizrazitejše zavračanje literarnih prevodov v slovenski zgodovini: »Kar se tiče prevodov, je moja misel ta: prevode samo za silo. Prevod je vedno le tuje blago; kdor more, naj spiše kaj izvirnega. Samo kar je izvirno, domače, to je naše« (Stritar 1896, 20).

Druga značilnost razmišljanj o prevodu v 19. stoletju je bila izoblikovanje prve nacionalne prevodne politike, ki je prevajalce usmerjala proč od nemških del in spodbujala izbiro slovanskih izvirnikov. Jezikoslovec in učitelj Janez Šolar (1827–1882) tako že sredi stoletja v krajšem članku z naslovom »O spisovanju dobrih slovenskih knjig« (1855), poziva k temu, »naj se ne prestavlja vedno iz nemškega«, in spodbuja prevode »iz družih slovanskih narečij, ktere so bolj omikane ter imajo obilno in lepo književnost« (prav tam, 75).

Proti koncu stoletja dobimo tudi prvi spis, v celoti posvečen prevajanju, ki pa je precej nejasno napisan in ohlapno sestavljen. Sestavek nosi naslov »O prevodih« (1878), njegov avtor pa je publicist Franc Podgornik (1846–1904). V njem Podgornik povzame temeljne značilnosti odnosa do prevoda in prevajanja v 19. stoletju na Slovenskem: s Stritarjem se strinja, da prevodi sicer jezik bogatijo in »slovnično uterjujejo« (prav tam, 221), vendar pa ne krepijo pravega duha naroda. Podobno kot drugi njegovi sodobniki, ki zavračajo prevode iz nemščine in priporočajo prevajanje iz slovanskih jezikov, zavzame stališče, da so »prevodi najnaravnejši, ako jim iščemo izvirnikov pri najsorodnejših narodih« (prav tam, 174).

2.3 Od začetka 20. stoletja do konca druge svetovne vojne

V 20. stoletju se je odnos do literarnega prevoda spremenil: skoraj vsi pomembnejši literati so tudi sami prevajali in prevode pojmovali kot pomembne gradnike nacionalne literature. Tako na primer pesnik in prevajalec Anton Aškerc (1856–1912) v svoji spremni besedi k slovenskim prevodom izbrane ruske poezije (1901) poudari pomembnost prevajanja iz slovanskih literatur in zapiše, da je »prevodna literatura pri vseh izobraženih narodih važen del narodne literature. Ta prevodna književnost je tista zlata vez, ki spaja poleg upodablajoče umetnosti posamezne narode med seboj. Tudi mi ne moremo shajati brez te duševne vezi, ki nas veže z drugimi narodi« (prav tam, 464).

To stališče, diametralno nasprotno Stritarjevemu, najdemo tudi pri drugih avtorjih z začetka 20. stoletja. Na primer, istega leta (1901) je prevajalec in literarni zgodovinar Ivan

Prijatelj (1875–1937) napisal daljšo razpravo »Puškin v slovenskih prevodih«, v kateri je opisal tudi svoj pogled na vlogo literarnega prevoda v nacionalni književnosti in kulturi. Prijateljevo prevodoslovno razmišljanje je nastalo pod vplivom nemških romantičnih mislecev, predvsem jezikoslovca Wilhelma von Humboldta (1767–1835), na katerega se tudi sklicuje. Humboldt v svojem delu *O različnosti človeške jezikovne zgradbe in njenem vplivu na duhovni razvoj človeškega rodu* (1836) namreč zapiše, da je bistvo določenega naroda najgloblje povezano z jezikom, da je jezik le zunanja oblika duha posameznega naroda, še več, da je duh naroda njegov jezik; to pomeni, da sta narodov duh in njegov jezik istovetna (prav tam, 37). Podobno tudi Prijatelj meni, da duh naroda živi v literarnih delih in »ustvarja narodov značaj«, zato si mora vsak narod prizadevati, da si ustvari svojo nacionalno umetnost. Prijatelj meni, da »naš narodni duh ni še našel v naši literaturi svojega polnega izraza«, vendar pa je prepričan, da igrajo pri tem početu prevodi pomembno vlogo, kajti dobro je, če vsak narod »pogleda včasih preko slemena svoje hiše« (Prijatelj 1901, 52), ker »brez učiteljev ne postane nikdo pisatelj« (prav tam, 58). Prijatelj poziva tedanje dvojezično bralstvo, naj sega po slovenskih in ne po nemških prevodih, saj slovenski prevodi poleg tega, da razvijajo slovenščino, obenem »varujejo tudi čitateľjev domači jezikovni duh, ker mu ni treba gledati vseh tujih umotvorov skozi tujo (pri nas nemško) prizmo« (prav tam, 54). V besedilu pa lahko zasledimo tudi odsev misli vodilnega nemškega romantičnega teoretika prevajanja Friedricha Schleiermacherja (1768–1834), ko Prijatelj, podobno kot Schleiermacher, primerja prevajanje z vnosom tujih rastlin v domače okolje in zapiše, da s prevajanjem želimo »v živo drevo naše literature vcepiti neko tujo mladiko« (prav tam).

Tudi Oton Župančič (1878–1949) v postumno objavljenem osnutku za članek ali predavanje, ki je nastal v medvojnih letih 1917 ali 1918, razmišlja podobno in nastopi proti tedaj na Slovenskem razširjeni praksi branja tujih besedil v nemških prevodih: »Z nemškimi prevodi, preko katerih sreba naša inteligenca tujo duševnost, se ne krha in kruši samo jezik, potujčuje se nam duh; in slabi, ker je pol hrane nepopolno prisvojene.« (1978 [1917/1918], 262) Poleg tega je prepričan, da prevodi ohranjajo slovenstvo (»Naš duh se potujčuje zato, ker nimamo prevodov« (prav tam, 263)) in narodu širijo obzorja: »Z vsakim genialnim delom, ki ga dobimo v našem jeziku, se razvežejo tudi nam krila. Poleg lastnega proizvajanja je prevajanje genialnih del pot do osvoboditve slovenskega duha iz ozkosti in omejenosti.« (prav tam) V tem osnutku tako Župančič izoblikuje morda najlepšo apologijo prevajalstva v slovenskem slovstvu.

Pozitivno vlogo prevodov pri širjenju obzorja slovenskega kulturnega prostora poudari tudi v tem obdobju še zelo mladi kritik Josip Vidmar (1895–1992) na začetku svojega komentarja prevodov iz ruščine (1926, 90): »Kulturno dozorevanje našega naroda rodi z vsakim dnem večjo potrebo po lastnem, čim popolnejšem prevodnem slovstvu, ki naj nam nudi možnost, seznaniti se v domačem jeziku z deli tujih literatur.« Pozneje Vidmar v svojih delih izrazi tudi mnenje, ki je postajalo vedno bolj uveljavljeno

v medvojnem obdobju, in sicer, da je kvalitetno literarno prevajanje oblika umetnosti: »Prevajanje, ki je v najpreprostejši obliki samo znanje dveh jezikov, je v najvišjih oblikah umetnost.« (Vidmar 1930, 153) Doda sicer, da v primeru prevajanja gre za reproduktivno umetnost, podobno kvalitetni izvedbi nekega glasbenega dela ali odrske vloge, a vseeno za umetniško dejavnost (prav tam). Podobno tudi Fran Albrecht (1889–1963), ki bo pozneje postal prvi predsednik slovenskega društva književnih prevajalcev, v svojem prispevku »Nekaj opomb o prevajalcih in prevajanju« (1931) ob pozivih po prevajanju iz malih narodov opiše prevajanje kot podoživljanje in poustvarjanje literarne umetnine v materinščini prevajalca, torej kot umetniško ustvarjanje (Albrecht 1931, 97).

Na začetku 20. stoletja torej osrednji slovenski intelektualci opozarjajo na to, da so literarni prevodi pomemben del slovenske nacionalne književnosti in da je zato prevajalsko dejavnost treba spodbujati. Po razpadu Avstro-Ogrske se ta pozitiven odnos do prevajanja ohrani in se kvalitetne literarne prevode začne opisovati kot umetniška dela *sui generis*. Poleg tega pa se v prevodih razpozna sredstvo za širjenje obzorja slovenskega bralstva, ki omogoča navezovanje literarnih stikov z drugim narodi. Na primer, Anton Ocvirk (1907–1980), oče primerjalne književnosti v Sloveniji, v svoji *Teoriji primerjalne literarne zgodovine* (1936) zapiše: »Najmočnejše in obenem najuspešnejše sredstvo za razširjanje ali posredovanje literarnih umotvorov med narodi pa je brez dvoma *prevod*.« (poudaril Ocvirk, prav tam, 124)

2.4 Socialistično obdobje

Po drugi svetovni vojni je slovenščina sicer postala uradni jezik v Republiki Sloveniji, vendar pa njen status v Jugoslaviji ni bil popolnoma izenačen s statusom srbohrvaščine. Srbohrvaščina je na primer ostala uradni jezik v vojski, diplomaciji in pri skoraj vseh mednarodnih dogodkih. To pa vseeno ni zavrlo literarnega prevajanja v slovenščino, nasprotno, državne založbe so angažirale nekatere osrednje pisatelje in pesnike te dobe, ki so s prevodnimi honorarji (ki so bili v tej dobi precejšnji) dopolnjevali svoje prihodke od izvirnega pisanja. Za nekatere izmed njih, na primer Miro Mihelič, je postalo prevajalsko udejstvovanje ne samo »zanimiva, zmeraj drugačna pustolovščina, potovanje v svet«, temveč tudi tlaka (Mihelič 1985, 198).

Prevod je v tem obdobju postal že sprejet kot pomemben sestavni del slovenske literature (Stanovnik 2005, 89). Določene misli, ki so se izoblikovale v medvojnem obdobju, najdemo tudi po vojni. Še naprej se na primer poudarja vpliv prevoda na razvoj slovenskega jezika: Božo Vodušek (1905–1978), znameniti jezikoslovec, pesnik in prevajalec, opozarja na negativne vplive slabih in pomanjkljivih prevodov na javno rabo slovenščine (»naše prevajanje iz drugih jezikov pa je bilo in je še danes slabo in pomanjkljivo«, zapiše Vodušek (1950, 947), zato »naši intelektualci ne znajo več slovensko«), drugi spet, kot na primer osrednji klasični filolog in prevajalec v tem obdobju Anton

Sovre (1885–1963), poudarjajo, da kakovostni prevodi bogatijo slovenski jezik (Sovre 1955). Poleg tega se utrjuje prepričanje, da gre pri kvalitetnem literarnem prevajanju za umetniško dejavnost: za pesnika Toneta Pavčka (1928–2011) so na primer prevajalci reproduktivni umetniki (Pavček 1952), podobno razmišlja tudi Anton Sovre (1955), ko zapiše, da je dobro prevajanje »umetnost, ne sicer stvarilna, v glavnem le obnavljalna, a vendarle umetnost« (prav tam, 6).

Značilnost tega obdobja je, da se precejšnje število prevajalcev in literatov posveča priporočeni strategiji prevajanja posameznih žanrov. Poseben poudarek je dan prevajanju poezije, kjer skorajda vsi po vrsti zahtevajo, da mora biti prevod ne samo vsebinsko točen, temveč tudi formalno kar se da podoben izvorniku: Tone Pavček (1952) tako zapiše, da »prosti vsebinski prevod brez tehnične dognanosti originala ni prevod« (prav tam, 24). Podobnega mnenja je tudi pesnik in prevajalec Janez Menart (1929–2004), ki v svojem članku z naslovom »O prevajanju poezije« (1965) zapiše: »Če torej hočemo pesem polno posredovati, moramo upoštevati tudi njeno obliko.« (prav tam, 674) Seveda pri tem poudarjajo, da mora prevod vseeno upoštevati jezikovne zakone slovenščine (Sovre 1955, 7) in ustvariti novo »umetniško obliko« v ciljnem jeziku (Udovič 1955). Nekateri izmed literatov in teoretikov so šli še dlje in so zapovedovali celo določeno obliko v prevodu: Josip Vidmar, ki je v povojnem obdobju postal ena najpomembnejših figur slovenskega kulturnega življenja, med drugim tudi med letoma 1952 in 1976 predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, je na primer šel v svojih napotkih tako daleč, da je predpisal uporabo italijanskega enajsterca v vsej prevedeni poeziji (Vidmar 1962, 29), ker je trdil, da je ta verzna oblika temeljna metrična oblika slovenske poezije. Njegove smernice so pomembno vplivale na prevodne odločitve tja do prvih desetletij 21. stoletja. Drugače pa so se glede začetne norme prevajalci prevladujoče odločali za ciljno usmerjene prevode, tj. za prevode, ki naj bi se »brali v slovenščini kot slovenska pesem« (Pavček 1952, 25; tudi Menart 1965, 680).

V tem obdobju so nastala tudi pomembna stanovska združenja (npr. Društvo slovenskih književnih prevajalcev leta 1953, Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev leta 1960 in Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije 1973), ki so odigrala pomembno vlogo pri promociji teoretičnega pristopa k prevajanju. Leta 1966 je tako Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije začelo izdajati revijo *Mostovi*, ki je v osnovi želela predvsem nuditi podporo profesionalnim prevajalcem, vendar pa je občasno objavila tudi nekatere bolj jezikoslovno obarvane teoretične prispevke o prevajanju (npr. Golias 1970), še posebej po letu 1987, ko je Oddelek za germanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani vpeljal novo prevajalsko smer za študente tretjega in četrtega letnika študija angleščine. V tem obdobju tako najdemo v *Mostovih* članke, ki so bili namenjeni novim študentom prevajalstva in so se posvečali komponentni analizi (Orešnik 1987), specializiranim slovarjem za

prevajalce (Gabrovšek 1988) ali izbranim poglavjem iz slovensko-angleške kontrastivne analize (Klinar 1989).

Tudi Društvo slovenskih književnih prevajalcev je začelo spodbujati razmišljanja o literarnem prevajanju, in sicer prek prispevkov na letnih srečanjih, ki so jih potem objavili v zbornikih društva. Prvo takšno srečanje, organizirano leta 1975 na Bledu, je bilo posebno, ker je zbralo prevajalce vseh smeri in strok iz vse Jugoslavije, medtem ko so se poznejša srečanja večinoma posvečala slovenskim literarnim prevajalcem. Takratni predsednik društva Janko Moder (1914–2006) je v svojem nagovoru na prvem blejskem srečanju pripisal literarnim prevajalcem zasluge za to, da se je država prebila »iz dežele v razvoju v napredno in razvito deželo« (Moder 1975, 15). Kot iniciator teh srečanj je Moder tudi zasnoval in uredil veliko večino društvenih zbornikov. V obdobju socializma, tj. med 1975 in 1991, je izšlo 15 zbornikov, ki so prvotno v večji meri namenjali literarnim prevajalcem prostor za predstavitev svojih prevodov, vendar pa so bili številni tudi posvečeni določeni temi, na primer: prevajanju del osrednjih slovenskih avtorjev (npr. Cankarja, Prešerna, Župančiča) ali pa prevajalski dejavnosti nekaterih pomembnejših slovenskih prevajalcev (npr. Antona Sovreta in Toneta Potokarja). Nekatere izmed publikacij društva presegajo okvire zbornika, še posebej Modrov *Slovenski leksikon novejšega prevajanja* (1985), ki vsebuje krajše biografske podatke o literarnih prevajalcih v slovenščino in iz nje ter bibliografije njihovih prevodov – leksikon je pokazal, da smo Slovenci resnično, kot je leta 1955 zapisal Božo Vodusek, »narod prevajalcev« (1955, 947).

V sedemdesetih letih 20. stoletja začnejo nastajati prvi prispevki, ki razkrivajo poznavanje evropske prevodoslovne misli: na primer Branko Madžarevič leta 1977 v reviji *Sodobnost* objavi članek, v katerem se navezuje na morda najpomembnejše prevodoslovno teoretično besedilo tedanje dobe, na monografijo *After Babel* [Po Babilonu] (1975) Georgea Steinerja (prav tam, 148). Prevajanju so se začeli posvečati tudi nekateri osrednji literarni teoretiki, ki so delovali v slovenskih akademskih okoljih: na primer Darko Dolinar je že leta 1975 v zborniku Društva slovenskih književnih prevajalcev, podrobneje pa leta 1977 v *Slavistični reviji* predstavil kar nekaj pomembnejših teoretičnih pogledov na prevajanje tedanje dobe (mdr. delo Jiříja Levýja, Georgea Mounina in Wolframa Willsa) in zagovarjal tezi, da bi moralo prevodoslovje postati del splošnih literarnih ved in da »sodi problem prevajanja in prevoda tudi na področje hermenevtike« (prav tam, 291). Podobno stališča zavzame tudi anglistka Meta Grosman, ki v svojem članku v reviji *Acta neophilologica* poudari, da je vsak prevod interpretacija, ki je tako kulturno kot družbeno pogojena (Grosman 1989). Najzanimivejši in najinovativnejši pristopi k prevajanju, ki so vpeljali sociološko perspektivo v raziskovanje prevajanja in tolmačenja in odprli nove perspektive v slovenskem prevodoslovju, so se izoblikovali na koncu tega obdobja in so nastali na robu slovenskega etničnega ozemlja, na avstrijskem Štajerskem v delih slovensko-avstrijskega avtorja Ericha Prunča (1990).

2.5 Obdobje po letu 1991

V obdobju po osamosvojitvi Slovenije je Društvo slovenskih književnih prevajalcev nadaljevalo z objavami zbornikov, ki pa so bili sedaj večinoma posvečeni določeni tematici (npr. prevajanju poezije, romana, otroške in mladinske književnosti) ali obdobju (prevajanju srednjeveških in renesančnih besedil, realističnih in naturalističnih besedil, besedil iz obdobja romantike). Društvo je tudi izdalo *Slovenski prevajalski leksikon* (A–J) za obdobje od leta 1550 do leta 1945, ki ga je sestavil Martin Grum (2007); Grum je v Modrovem zborniku (1998) dopolnil Modrov *Leksikon* (1985) z izbranimi biografskimi podatki in izbirnimi bibliografijami prevodov članov društva. V zbornikih so tudi po osamosvojitvi objavljali osrednji prevajalci in literati te dobe. Tako na primer v zborniku, posvečenem prevodu poezije, Tone Pavček opisuje tovrstno prevajanje kot lovljenje ravnotežja »na tenki brvi med enim in drugim jezikovnim prepadom...« (1993, 40), in podobno, kot bo to pozneje ugotavljal francoski filozof Paul Ricoeur (2004), kot »odstranjevanje pregraj in berlinskih zidov jezika, časa, prostranstev« (Pavček 1993, 42); pesnik in urednik Niko Grafenauer pa opiše prevajanje poezije kot zvezo med *mimesis* in *poiesis*, ko poudari, »da je pesniški prevod lahko le tista kreacija, ki je mimetična v odnosu do izvirnika in kot poiesis izvirna v domačem jeziku« (1993, 44). Pesnik Ciril Zlobec (1925–2018) je nekaj let pozneje v prevajalskem zborniku razkrival prepletenost prevajanja poezije z izvirnim ustvarjanjem v slovenščini in zapisal: »prevajanje tujih pesnikov se že od vsega začetka prepleta z mojo poezijo in mi (morda?) tako pomaga ohranjati kontinuiteto pesniškega navdiha.« (Zlobec 2002, 159) Pesnik Boris A. Novak pa je, podobno kot Tone Pavček, umestil »razlike med jeziki in prevajanje kot most, ki jih presega« v »osrčje kulture, civilizacije in človeškega sveta« (2003, 90). Zadnji, 31. zbornik je izšel leta 2006. Nadomestila jih je društvena revija *Hieronymus*, ki je od leta 2007 do leta 2021 izšla osemkrat (pred zadnjim letnikom je imela sedemletni premor). Prispevki v tej publikaciji so pretežno društvene narave (npr. odseki »In memoriam«, »Refleksije«, »Kronika«, »Aktualno«), en odsek, »razprave«, pa je bolj znanstveno usmerjen, članke zanj prispevajo v večji meri univerzitetni učitelji.

3 Razvoj teoretične prevodoslovne misli na Slovenskem

V zadnjih desetletjih 20. stoletja se je vzporedno z vpeljavo prevajalskih študijskih smeri v sklopu jezikovnih oddelkov (prva taka smer je bila na Univerzi v Ljubljani vpeljana leta 1987) in pozneje z ustanovitvijo samostojnih oddelkov za prevajalstvo na Univerzi v Ljubljani (1997), za prevodoslovje na Univerzi v Mariboru (2001) in za uporabno jezikoslovje na Univerzi na Primorskem (2014) znanstveno raziskovanje prevajanja in tolmačenja okrepilo. Nastajati je začelo večje število doktorskih disertacij in znanstvenih člankov s področja. Poleg tega je bila na Oddelku za prevajalstvo Univerze v Ljubljani

ustanovljena prva prevodoslovna zbirka na Slovenskem »Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje«: od leta 2008 do leta 2022 je v zbirki izšlo 27 naslovov, med njimi se znanstvenemu proučevanju prevajanja in tolmačenja posveča zbornik *Sodobne metode v prevodoslovnem raziskovanju* (Pokorn 2009), proučevanju kulturnih in literarnih stikov ter prevodnih tokov književnega prevajanja pa monografija *Center in periferija: Razmerja moči v svetu prevajanja* (Zlatnar Moe, Tanja Žigon in Mikolič Južnič 2015). Oddelek za prevajalstvo tudi skupaj s Slovenskim translatoškim društvom Stridon od leta 2021 naprej izdaja znanstveno revijo *Stridon: Studies in Translation and Interpreting*, v celoti posvečeno prevodoslovnim raziskavam. Uredništvo revije je slovensko, uredniški odbor sestavljajo prevodoslovci iz tujine, izhaja dvakrat letno v angleškem jeziku in objavlja znanstvene članke s področja prevodoslovja in tolmačeslovja. Leta 2008, tj. istega leta kot zbirka »Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje«, je Založba ZRC pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti ustanovila zbirko *Studia translatoria*, posvečeno znanstvenemu raziskovanju književnega prevajanja. V zbirki je doslej izšlo 7 monografij.

Ker v okviru poglavja zaradi prostorske omejitve ni mogoče povzeti vseh znanstvenih prevodoslovnih objav, ki so jih napisali slovenski raziskovalci (grob pregled slovenskih publikacij na temo literarnega prevajanja (brez diplom, magistrskih in doktorskih nalog) pokaže, da jih je približno 1300), se bo ta prispevek osredotočil le na izbrana monografska besedila, izpuščeni pa bodo vsi članki in zborniki.

3.1 Prevodoslovno raziskovanje literarnega prevoda na Slovenskem

Izbor prevodoslovnih monografij slovenskih avtorjev ni lahek, ker se s prevajanjem ukvarjajo tudi prevodoslovju sorodna področja in obravnavajo prevod v okviru svoje vede, tako da se določena dela sicer posvečajo literarnemu prevodu, vendar ne na (izključno) prevodoslovni način. Poleg tega je pregled objav v zadnjih tridesetih letih sicer spodbudno pokazal, da je bilo na temo prevajanja literarnih besedil objavljenih med 30 in 40 monografij, vendar podrobnejša analiza razkrije, da nekatere izmed njih le ponatiskujejo že prej objavljene članke v periodiki in zbornikih. Če je morda pomanjkljivost teh monografij to, da prinašajo nekaj že znanega, pa je njihova prednost, da bralec lahko dobi vpogled v raziskovalni fokus ali celotni opus posameznega raziskovalca.

Taka je na primer knjiga Toneta Smoleja *Iz francoskega poslovenjeno* (2008), ki prek večinoma že prej objavljenih besedil obravnava izbrane primere prevodov francoskega literature v slovenščino in poskuša ugotoviti, v kolikšni meri so ti prevodi vplivali na slovensko književnost. Zbirka že objavljenih člankov je tudi delo Borisa A. Novaka z naslovom *Salto immortale: študije o prevajanju poezije* (2011), v kateri je zbranih na enem mestu večje število že izdanih člankov, ki sicer obravnavajo prevajanje poezije (od antike, prek srednjega veka in renesanse do sodobne dobe, primeri so vzeti iz romanskih in

slovanskih jezikov, pa tudi iz nemščine, angleščine in japonščine), vendar se bolj kot v prevodoslovje uvrščajo na področje komparativne poetike ali primerjalne verzologije in poskušajo vzpostaviti verzološke kriterije za ocenjevanje ustreznosti prevodov. Podobno tudi v knjigi *Prevodne zgodbe* (2012) Martina Ožbot zbere in poveže študije, ki povzemajo rezultate analiz izbranih prevodov iz slovenščine v italijanščino in obratno; taka je tudi njena knjiga *Translation and Multilingualism* (2021), v kateri so ponatisnjeni članki, ki jih je avtorica objavila v revijah in zbornikih v tujini med leti 2011 in 2017. Zbirka že objavljenih člankov je tudi knjiga *Eseji o poljsko-slovenskem književnem prevajanju* (2019) Božene Tokarz, v kateri so ponatisnjeni njeni slovenski in poljski članki o prevajanju, ki so bili za potrebe te publikacije prevedeni v slovenščino.

3.1.1 Predelane doktorske disertacije

Na prelomu tisočletja se začenjajo pojavljati monografije, ki so bolj ali manj predelane doktorske disertacije, ki so nastale v okviru novonastajajočega področja prevodoslovje, pa tudi drugih sorodnih raziskovalnih področjih. Tako je leta 1997 Barbara Simoniti objavila monografijo *Nonsens*, v kateri je analizirala slovenske prevode *Alice v Čudežni deželi* in *Skozi zrcalo* Lewisa Carrolla, s posebnim poudarkom na literarnem pojavu nosensa in njegovem ubesedenju v prevodu. Podobno je tudi Uroš Mozetič (1961–2016) predelal svojo doktorsko disertacijo v monografijo *Problem pripovednega gledišča in žariščenja pri prevajanju proznih besedil* (2000), v kateri se je osredotočil na načine prevajanja pripovednih tehnik, s pomočjo katerih se posreduje govor in mišljenje v pripovednem besedilu, v slovenskih prevodih Jamesa Joycea.

Istega leta je Sovretov lavreat Štefan Vevar svojo predelano magistrsko disertacijo izdal pri Študentski založbi pod naslovom *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja* (2000), v kateri je predstavil normativni teoretski model, s pomočjo katerega se da vrednotiti literarne prevode in ki bi bil zato, po mnenju avtorja, primerna podlaga za literarno prevodno kritiko. Trinajst let pozneje v monografiji *Vrvohodska umetnost prevajanja* (2013) Vevar svoj model vrednotenja prevodov uporabi v praksi in poskuša biti prek analize 222 primerov iz objavljenih slovenskih prevodov ter prek svojih predlogov ustrežnejših rešitev v pomoč literarnim prevajalcem samoukom in študentom prevajanja. Štefan Vevar je v monografijo predelal tudi svoj doktorat z naslovom *Fenomen Goethe: njegova estetika in poetika med originalom in slovenskim prevodom* (2012), v kateri poleg predstavitve Goethejeve estetike, poetike in vloge v sodobni literaturi tudi s pomočjo izvirne metodologije ovrednoti izbrane odlomke iz slovenskih prevodov Goethejevih del.

V prvih dvajsetih letih 21. stoletja je poleg Vevarjeve izšlo kar nekaj predelanih doktorskih disertacij. Nike K. Pokorn je tako leta 2005 v angleščini pri založbi John Benjamins objavila predelano disertacijo, ki je prejela mednarodno nagrado Evropskega

združenja za prevodoslovje. Monografija *Challenging the Traditional Axiom* [*Spodbijanje tradicionalnih aksiomov*] je posvečena prevajanju v nematerni jezik in temelji na primerjavi 50 prevodov del Ivana Cankarja v angleščino. Rezultati raziskave so pokazali, da literarni prevod, ki je delo nerojenega govorca ciljnega jezika, ni nujno manj sprejemljiv od prevoda, ki ga je naredil rojeni govorec. Za še posebej uspešne so se izkazali prevodi parov prevajalcev, sestavljenih iz rojenega govorca izhodiščnega jezika in rojenega govorca ciljnega jezika.

Leto pozneje je Martina Ožbot objavila predelano doktorsko disertacijo pod naslovom *Prevajalske strategije in vprašanje koherence ob slovenskih prevodih Machiavelijevega Vladarja* (2006). Z uporabo teorije skoposa Hansa J. Vermeera je na primeru treh slovenskih prevodov *Vladarja* dveh različnih prevajalcev ugotovila, da so, kljub uporabi istih načinov zagotavljanja koherence, določene spremembe v prevodih posledica specifične funkcije, ki jo prevodi opravljajo v ciljni kulturi.

Natalija Kaloh Vid je doktorirala tako iz angleške kot tudi iz ruske književnosti in posledično pri univerzitetni založbi v Mariboru objavila dve prevodoslovno obarvani monografiji, ki temeljita na disertacijah: ena je posvečena ideološkim spremembam v prevodih pesmi škotskega nacionalnega pesnika Roberta Burnsa, ki so nastali v carski Rusiji, Sovjetski zvezi in Rusiji po perestrojki (2011), druga pa prisotnosti sovjetskih elementov v šestih angleških prevodih *Mojstra in Margarete* Mihaila Afanasijeviča Bulgakova, ki so nastali med letoma 1967 in 2008 (2015).

S prevodno ameriško književnostjo sta se ukvarjala dva avtorja: Igor Rižnar je v monografiji *Antologiziranje in prevajanje poezije* (2013) predelal svoje magistrsko delo in prek analize parabesedil v slovenskih antologijah ameriške poezije 20. stoletja, tj. prek predgovorov, spremnih besed, uvodov in opomb, obravnaval slovensko recepcijo prevedene ameriške poezije iz tega obdobja. Danica Čerče pa je leta 2017 objavila delo *John Steinbeck in East European translation*, ki temelji na njeni doktorski disertaciji. V tej knjigi, ki pravzaprav ne spada med prevodoslovne publikacije, je objavljen bibliografski katalog prevodov Johna Steinbecka v vzhodni Evropi (Sovjetski zvezi, Jugoslaviji, Čehoslovaški, Albaniji, Bolgariji, Madžarskem, Poljskem in Romuniji), katalog za Slovenijo je obširnejši, ker vsebuje tudi objave v časopisih in revijah, in je komentiran.

Tomaz Onič je nadgradil svojo doktorsko disertacijo, ki je obravnavala značilnosti sloga v slovenskih prevodih dram Tennesseeja Williamsa in Edgarja Albeeja, v monografijo *Slog v dramskem prevodu* (2017), v kateri ugotavlja, da prevodi večkrat krčijo interpretativne možnosti izvirnika. Dramskemu besedilu pa se posveča tudi predelana disertacija Marije Zlatnar Moe *Hamlet med Slovenci* (2018), v kateri obravnava prevodne premike v šestih slovenskih prevodih Shakespearjevega dela in predstavi tudi recepcijo te osrednje tragedije zahodnega kanona na Slovenskem.

3.1.2 Na stičišču prevodoslovja in drugih ved

V slovenskem prostoru najdemo tudi kar nekaj monografij, ki se sicer ukvarjajo z leposlovnim prevajanjem, a je njihov poudarek na drugih temah in ne prvenstveno na literarnem prevajanju. Takšna je na primer zanimiva monografija Darje Mazi-Leskovar *Mladinska proza na tej in oni strani Atlantika* (2011), ki se posveča tudi prevajanju ameriške mladinske književnosti v slovenščino od sredine 19. stoletja do leta 2000, vendar pa je njen osnovni namen osvetlitev vloge mladinske književnosti kot sredstva, s pomočjo katerega se vzpostavljajo in utrjujejo medkulturni stiki med ameriško in slovensko kulturo ter ohranja narodna identiteta v slovenski diaspori v ZDA. Podobno tudi Florence Gacoin-Marks v svoji monografiji *Do Pariza in nazaj* (2017) oriše prevajalsko dejavnost enega izmed najpomembnejših prevajalcev iz francoščine v slovenščino, Vladimirja Levstika (1886–1957), vendar pa v monografiji želi predvsem identificirati vpliv francoskih pisateljev na Levstikovo izvirno prozo. Podoben namen zasleduje tudi Tone Smolej v svoji knjigi *Slovenska recepcija francoske književnosti od klasicizma do simbolizma* (2018). Monografija sicer obravnava prevode, vendar je poudarek avtorjeve analize na slovensko-francoskih literarnih odnosih, tj. na slovenski recepciji osrednjih avtorjev francoske literature in na vplivu teh avtorjev na slovenske literate v 19. stoletju in obdobju med obema vojnama.

Primer, v katerem je literarni prevod le podlaga za jezikoslovno študijo, je v monografijo predelana disertacija Urške Valenčič Arh »*Ein Prinz auf der Erbse*«: *Phraseologie und Übersetzung* [Princ na zrnu graha: Frazeologija in prevod] (2014), v kateri je literarni prevod uporabljen za kontrastivno analizo frazeologije.

Spet drugačen primer je monografsko predelana disertacija Sonie Vaupot, ki nosi naslov *Les enjeux culturels de la traduction* [Kulturni izzivi prevoda] (2015): delo je sicer jasno prevodoslovno, vendar se le delno dotika literarnega prevajanja. V njem avtorica predstavi osrednje prevodoslovne teorije in se osredotoči na prevajalske težave, ki se pojavijo ob prevajanju kulturnih referenc, še posebej ob prevajanju implicitnosti, idiomatskih izrazov in onomastike.

Nazadnje omenimo še knjigo Kasilde Bedenk in Milene Blažič *Pravljice bratov Grimm* (2018), ki se le bežno dotika prevodoslovja: gre namreč prvenstveno za znanstvenokritično objavo prevodov prvotne rokopisne zbirke pravljic bratov Grimm iz leta 1810. Prevode pravljic spremljajo v drugem delu monografije poglavja, v katerih so večinoma ponatisnjeni oz. prevedeni članki, ki sta jih avtorici že pred tem objavili in se ne ukvarjajo s prevodoslovnimi problemi, temveč s frazeologijo, razvojem Grimmovih pravljic in pravljic na splošno na Slovenskem.

3.1.3 Prevodoslovne monografije o slovenskih literarnih prevodih

Prevodoslovne monografije, ki obravnavajo slovenske literarne prevode nastajajo v slovenščini in v tujih jezikih, večinoma so avtorji Slovenci ali zamejski Slovenci, pa tudi

predstavniki tujejezičnih manjšin v Sloveniji. V to zadnjo skupino spada univerzitetni učitelj in prevajalec iz slovenščine Arnaldo Bressan (1933–1996), ki je leta 1990 v italijanščini napisal in v Vidmu izdal monografijo o slovenskih prevodih Danteja (*Dante in sloveno*), ki pa je imela dokaj skromen odmev v slovenskem okolju, morda tudi zaradi tega, ker je Bressan v monografiji po mnenju domačih slovenistov premalo upošteval odkritja slovenskih raziskovalcev in bil pomanjkljiv v zgodovinskem pregledu (Jan 2000, 44; Jan 2018).

Čez deset let je kritik Bressanovega dela, Zoltan Jan, objavil svojo monografijo o italijanskih prevodih Cankarja, Kosovela, Zlobca in Ljubke Šorli (2001), v katero je vključil tudi bibliografijo prevodov slovenskih literarnih besedil v italijanščino od leta 1944 do 2001.

Istega leta, na začetku novega stoletja, je akademik Jože Krašovec, predsednik koordinacijskega odbora, ki je bdel nad novim standardnim prevodom Svetega pisma (1996), izdal obsežno, skoraj 800 strani dolgo monografijo *Med izvornikom in prevodi* (2001), v kateri je podrobno opisal nastajanje sedmega slovenskega prevoda celotnega Svetega pisma iz izvirnih jezikov. Monografija je razdeljena na tri osrednje dele. Najprej avtor oriše teoretično podstat prevajanja, in sicer prek kratkega zgodovinskega pregleda razmišljanja o prevajanju 30 avtorjev: začne s Cicerom, Horacem in Hieronimom, nadaljuje prek Luthra, Goetheja, Shleiermacherja in konča z Walterjem Benjaminom, Nabokovim, Bubrom in Rozenzweigom ter Octaviom Pazem, če omenimo le nekatere. Potem je predstavljena zgodovina prevajanja Svetega pisma na splošno in na Slovenskem, avtor pa tudi opiše načela prevajanja, ki so bila sprejeta v okviru prevajalske skupine, ki je sodelovala pri standardnem prevodu Svetega pisma – njihovo strategijo je namreč zaznamovala izhodiščna usmerjenost, tj. »vezanost na izvirno besedilo« in izvirno pesniško metaforiko, skladske oblike, individualni slog in literarne učinke, ter »sorazmerna doslednost pri prevajanju ključnih besed in ponavljajočih se oblik« (Krašovec 2001, 161). Namen je bil torej ustvariti formalno ekvivalentni prevod, če uporabimo izraz Eugenea Nida (gl. npr. Nida 2003, 142–148) ob ohranitvi »vodilnih besed«, kot to poimenujeta Buber in Rosenzweig (1936), saj so prevajalci med drugim sprejeli dve osrednji vodili. Prvo je narekovalo: »[p]revod naj bo dosledno po izvorniku in čimbolj v koraku s sodobno slovenščino« (Krašovec 2001, 238, 244), drugo pa: »[d]osledno je treba upoštevati pravilo, da iste besede vedno prevajamo z istim ustreznim slovenskim izrazom, če je pomen isti« (prav tam, 265). V drugem delu monografije je prek zapisnikov sestankov in korespondence med prevajalci, uredniki, lektorji in teologi podrobneje predstavljen proces nastajanja standardnega prevoda. Tretji del pa sestavljajo opisi spremljevalnih dogodkov ob izidu prevoda (na primer simpozija, ki je bil organiziran leta 1997), podrobno je tudi opisan proces revizije prevoda, ki se je zaključil z objavo revidirane različice leta 2000.

Dvanajst let pozneje je akademik Jože Krašovec objavil še eno knjigo na temo prevajanja Svetega pisma: *Prevajanje med teorijo in prakso* (2013). V tej monografiji so uvodna

poglavja, v katerih predstavlja razvoj teoretske misli, vzeta iz že objavljene monografije iz leta 2001. Dodan je še razdelek o jezikovnih in slogovnih značilnostih starih prevodov Svetega pisma v slovanske jezike, ki je bil prvotno objavljen v nemščini ob pripravi faksimilne izdaje najstarejših slovenskih prevodov Svetega pisma v zbirki *Biblia Slavica*, in razdelki o nastajanju slovenske jeruzalemske izdaje Svetega pisma od leta 2007 naprej.

Če se je zainteresirano bralstvo lahko na kratko seznanilo s povzetki misli o prevajanju nekaterih osrednjih mislecev zahodnega sveta do sedemdesetih let 20. stoletja v monografiji Jožeta Krašovca leta 2001, pa so lahko prvič prebrali dela teh teoretikov v slovenščini v knjigi *Misliti prevod: Od Cicerona do Derridaja* (2003) Nike K. Pokorn. Avtorica je v tem berilu predstavila v evropskem prostoru najodmevnejše teorije prevajanja literarnih besedil in teorije, ki se ukvarjajo s temeljnimi, ontološkimi problemi prevajanja, prek celotnih besedil ali izbranih odlomkov dvajsetih avtorjev, in sicer od Cicera, Hieronima, Luthra in Schleiermacherja, prek Walterja Benjamina, Romana Jakobsona, Georgea Steinerja, Jacquesa Derridaja, Eugenea Nide, Hansa J. Vermeerja, Itamarja Even-Zoharja, Gideona Touryja, Andréja Lefevera, Susan Bassnett, Mary Snell-Hornby do feminističnih in postkolonialnih prevodoslovnih avtoric ter Lawrencea Venutija. Izbrana besedila, razen dveh (Gadamerjevo besedilo je vzeto iz prevoda Toma Virka, Schleiermacherjevo besedilo pa je prevedel Gorazd Kocijančič), je prevedla avtorica in ob tem napisala še krajše predstavitve, v katerih so orisana teoretična izhodišča določenega avtorja oziroma šole, kateri pripada.

Čez eno leto je univerzitetna profesorica Meta Grosman, ki je bila v največji meri zaslužna za ustanovitev prevajalskega študija na Univerzi v Ljubljani, izdala monografijo *Književnost v medkulturnem položaju* (2004), v kateri ponudi razmišljanje o književnih prevodih skozi prizmo recepcije umetnostnih besedil.

Vrzel v nastajajočem korpusu prevodoslovno teoretičnih besedil v slovenščini je naslednje leto zapolnilo delo Majde Stanovnik *Slovenski literarni prevod: 1550–2000* (2005). Avtorica je v tej monografiji povzela svoje predhodne raziskave in jih dopolnila z novimi ter prvič v slovenskem prostoru predstavila spreminjajoči se odnos do literarnega prevajanja v slovenskem kulturnem prostoru in zametke teoretične prevodoslovne misli na Slovenskem. Ta prva zgodovina slovenskega literarnega prevoda na Slovenskem najprej predstavi odnos do prevoda v času reformacije, razsvetljenstva, romantike, moderne ter v povojnem obdobju. Nadalje podrobneje opiše pojmovanje vloge prevoda v osrednjih slovenskih delih literarne kritike in zgodovine. Druga polovica monografije je posvečena študijam posameznih primerov, kot so primerjave različnih slovenskih prevodov določenega svetopisemskega odlomka, izbranih pesmi, odlomkov iz dram ali proznih del ter raznih slovenskih prevodov *Brižinskih spomenikov*.

Majda Stanovnik je v letih 2013 in 2016 dopolnila svoj oris zgodovine slovenskega literarnega prevoda z dvema pomembnima publikacijama, ki nosita naslov *Prevajalci o prevodu*. V teh knjigah je zbrala odlomke, v katerih pomembnejši prevajalci, uredniki in

literati izražajo svoj pogled na prevajanje: prva knjiga se osredotoča na obdobje od 16. stoletja do sredine 20. stoletja in nosi podnaslov *Od Trubarja do Župančiča* (2013), druga pa na obdobje po drugi svetovni vojni do leta 2010 in je podnaslovljena *Od J. Modra do J. Milič* (2016). Obe publikaciji sta tudi opremljeni z uvodom oziroma spremno besedo, v kateri Majda Stanovnik povzema pomembnejše poudarke v antologiziranih besedilih.

Morda najpomembnejša dela s področja prevodoslovja slovenskih avtorjev so, žal, napisana v nemškem jeziku in zato slovenskemu bralstvu manj znana. Njihov avtor, zamejski koroški Slovenec, slovenist in prevodoslovec Erich Prunč (1941–2018) je namreč vodil Inštitut za uporabno in teoretično prevodoslovje pri Univerzi v Gradcu in posledično številne svoje publikacije namenil študentom in kolegom v nemškem govornem področju. Prunč je objavil več monografij – tu sta omenjeni le dve od njih. Prva je iz leta 2001 (2002 je izšla dopolnjena izdaja) in nosi naslov *Einführung in die Translationswissenschaft: Orientierungsrahmen* [Uvod v prevodoslovje: Orientacijski okvir] ter predstavlja osrednje prevodoslovne smeri predvsem študentom prevajanja v okviru univerzitetnega izobraževanja. Posebej dragocena je njegova predstavitev funkcionalistične smeri v teoriji prevajanja. Pomembnejša je njegova druga monografija s področja, ki je bila nekaj let po izidu najbolj prodajana prevodoslovna monografija v nemško govornem področju. Delo z naslovom *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht* [Razvoj prevodoslovja: Od asimetrij jezikov do asimetrij moči] je izšlo pri berlinski založbi Frank & Timme prvič leta 2007, zadnja prenovljena izdaja, ki je podrobneje predstavljena spodaj, pa leta 2012.

Monografija in berilo *Fidus interpres = Zvest prevajalec* (2010) klasičnega filologa Davida Movrina resda sloni na diplomski nalogi, vendar knjiga univerzitetno delo presega tako kakovostno kot količinsko. Delo *Fidus interpres* je izjemno zanimiva, domišljena in premišljena celota. Prvo polovico knjige sestavljajo eruditske predstavitve in osvetlitve razmišljanj o prevajanju in prevajalskih načel izbranih osrednjih osebnosti in prevajalcev, ki so razporejeni v štiri skupine: antični avtorji, prevajalci krščanskih teoloških in svetih besedil od obdobja antike do renesanse, prevajalci iz obdobja razsvetljenstva ter predstavniki romantike. Avtor v njej daje poseben poudarek prevajanju iz stare grščine in latinščine in prikaže, kako sta se načeli izhodiščno in ciljno usmerjenega prevoda, zvestobe in svobode, izmenjevali skozi zgodovino: če sta antika in klasicizem bolj cenila svobodo v prevodu, so krščanski prevajalci in romantiki bolj čislali zvestobo in spoštljivo sledenje izvirniku. V drugem delu monografije najdemo z opombami opremljene prevode sedmih besedil izbranih avtorjev (Plinija mlajšega, Hieronima, Burgundijona iz Pise, Erazma Rotterdamskega, Nicolasa Perrota D'Ablancourta, Johanna Wolfganga von Goetheja in Ulricha von Wilamowitza-Moellendorffa), ki predstavljajo stališča, obravnavana v prvem delu monografije.

Nike K. Pokorn je leta 2012 pri založbi John Benjamins objavila monografijo *Post-Socialist Translation Practices* [Post-socialistične prevodne prakse], v kateri poskuša

zarisati značilne poteze prevajanja v obdobju socializma, in sicer prek obravnave več kot 200 prevodov otroške in mladinske literature v slovenščino in ostale jezike socialistične Jugoslavije, raziskave arhivskega gradiva fonda Centralnega komiteja komunistične partije Slovenije (kasneje Zveze komunistov Slovenije) in fonda Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, intervjujev s prevajalci in uredniki iz socialistične dobe ter pregledom učbenikov za osnovno šolo v obdobju po spremembi političnega sistema konec 20. stoletja. Pokorn ugotavlja, da je bil v socialistični Jugoslaviji (predvsem v prvem desetletju po drugi svetovni vojni), kljub odsotnosti uradne cenzorske pisarne, ideološki pritisk na prevode prisoten in pretežno usmerjen proti religioznim elementom (še posebej krščanske provenience) v prevedeni mladinski in otroški literaturi in da se v prvem desetletju 21. stoletja predelani in cenzurirani prevodi še vedno ponatiskujejo in vključujejo v slovenske osnovnošolske učbenike. Teoretska podlaga te knjige je podrobneje razložena spodaj.

In nenazadnje, tri avtorice, Marija Zlatnar Moe, Tanja Žigon in Tamara Mikolič Južnič, so leta 2015 v monografiji *Center in periferija: Razmerja moči v svetu prevajanja* objavile rezultate obširne raziskave, ki daje vpogled v to, v kolikšni meri neenakopravni status jezikov vpliva na prevodni proces, in sicer prek obravnave prevajanja v hipercentralni, polperiferni in periferni jezik. Avtorice so obravnavale prevode besedil različnih besedilnih tipov in žanrov (med njimi tudi literarna besedila) med angleščino, italijanščino, švedščino in slovenščino in ugotovile, da so določeni prevodni vzorci značilni za prevode med perifernimi jeziki in da je znanje materinščine ključnega pomena za uspešno vzpostavitev medjezikovnega stika. Leta 2019 je knjiga pri Znanstveni založbi FF UL izšla še v angleškem jeziku.

Istega leta je slovenski literarni zgodovinar Marko Juvan izdal odmevno monografijo *Worlding a Peripheral Literature* (2019), ki je podrobneje predstavljena spodaj. Tudi Juvanovo delo se posveča perifernosti slovenske literature in proučuje prevodno umeščanje Prešerna in njegove poezije v prostor svetovne književnosti.

4 Slovenska nadgradnja prevodoslovne misli

Teoretičnih nadgradenj prevodoslovne misli na Slovenskem ni bilo veliko – na tem mestu so navedene le nekatere izmed njih, ki odstopajo od ostalih, in sicer bodisi zaradi teoretične ostrine bodisi zaradi odmevnosti, ki se odraža tudi v tem, da so bila dela, v katerih so teoretične misli predstavljene, objavljena v pomembnejših znanstvenih založbah v tujini.

Izmed eksplicitno teoretičnih razmišljanj o prevodu na Slovenskem na tem mestu omenimo eseja dveh filozofov in prevajalcev: Franeta Jermana in Gorazda Kocijančiča. Frane Jerman (1933–2002) v svojem članku »O prevajanju filozofske literature« (1978) najprej postavi tezo, da vprašanje prevajanja filozofije, ki se izraža v jeziku, drugačnem od

literarnega ali znanstvenega jezika, »ni samo prevajalski ampak tudi filozofski problem« (prav tam, 279). Jerman meni, da je temeljno vprašanje prevajanja katerega koli jezika »vprašanje smisla, pomena stavkov, misli« (prav tam, 281), zato je neizogibno tudi vsak »prevod filozofskega teksta vedno njegova interpretacija, razlaga pomena stavkov in besed, *kakor jih razume prevajalec*« (poudaril Jerman, prav tam, 282). Iz tega izpelje, da »prevod filozofskega teksta ne more biti nikoli dobeseden« (prav tam, 238). Čeprav prevode pojmuje kot nadomestke izvirnih besedil, vseeno meni, da so prevodi filozofske literature potrebni »zaradi bogatitve narodne kulture, zaradi bogatitve lastnega jezika in zaradi dviganja narodove povprečne intelektualne rasti« ter zaradi spodbujanja in omogočanja slovenske izvorne filozofske misli (prav tam). Jerman torej, podobno kot Hans Georg Gadamer (gl. npr. 2001, 313–317), poudari interpretativni značaj vsakega prevoda.

Med hermenevtične prispevke pa lahko uvrstimo tudi drugi filozofski prispevek k razumevanju prevoda na Slovenskem. Gorazd Kocijančič v spisu »O prevodu« (2004), ki spremlja njegov kritični prevod celotnega opusa Platona, preseže za slovenski prostor tradicionalne obrazložitve posameznih prevodnih rešitev, ki jih najdemo pogosto v spremnih besedah in uvodih prevajalcev. Pri izbiri globalne prevajalske strategije sicer sledi razmišljanjem nemškega teologa Friedricha Schleiermacherja (1768–1834), objavljenim v eseju »O različnih metodah prevajanja« (1813, slov. prevod 2003, 54–57), najznamenitejšem romantičnem prispevku k teoriji prevajanja. Podobno kot Schleiermacher tudi Kocijančič namreč priznava, da različni tipi besedila dopuščajo različno stopnjo svobode pri izbiri prevajalske strategije: najsvobodnejši pri izbiri strategije je, po Kocijančičevem mnenju, prevajalec takrat, ko prevaja umetniška, filozofska in duhovna besedila, saj ta ubesedujejo nekaj popolnoma novega, niso strogo žanrsko določena, in tako dopuščajo večjo svobodo tudi prevajalcu. Tudi Kocijančič, tako kot Schleiermacher, loči med dvema prevajalskima strategijama, vendar pa ju poimenuje drugače: loči namreč med samozavestnejšo (svobodnejšo) in ponižnejšo (zvestejšo) prevajalsko potjo. Pri samozavestni prevajalski strategiji prevajalec preoblikuje prevod tako, da bo, po njegovem mnenju, primeren za ciljno bralstvo; pri ponižni prevajalski strategiji pa prevajalec, čeprav še vedno interpretira besedilo (temu ne more uiti), vseeno poskuša prenesti vse značilnosti izvirnika, vključno z vsemi njegovimi nejasnostmi.

Če ti dve strategiji zaznamujeta splošno zavezanost prevajalca, pa Kocijančič v svojem eseju spregovori tudi o konkretniji strategiji, ki spremlja ponižnejšo držo prevajalca in ki jo povzame iz del znamenitih prevajalcev Svetega pisma Franza Rosenzweiga (1886–1929) in Martina Bubra (1878–1965): zavzame se namreč za prevajalsko metodo, po kateri prevajalec v izvorniku določi vodilne besede ali besedne zveze (Buber uporablja množinsko obliko »Leitworte«), ki jih potem dosledno prevaja z istim prevedkom v ciljnem besedilu. Kocijančič doda, da je v svojem prevodu vodilne besede poiskal med tistimi besedami, ki so se mu zdele filozofsko oziroma miselno temeljne.

Najzanimivejši del Kocijančičevega spisa pa je tisti, v katerem poda teoretičen premislek o prevodu *per se*, in sicer tako, da se zopet naveže na Schleiermacherja, vendar na tem mestu nemškega misleca preseže. Podobno kot Schleiermacher, ki ločuje med tremi vrstami prevodov (prvem, ki poteka med mislimi in ubeseditvijo; drugem, med starejšimi oblikami jezika ali med dialekti znotraj enega samega jezika, in tretjem, med različnimi jeziki), tudi Kocijančič najprej loči med različnimi načini prevajanja, vendar seže globlje od Schleiermacherja. Kocijančič namreč določi tri oblike prevoda: prevod med različnimi jeziki, »praprevod« ali prevod vsega občutenega in nejezikovno spoznatnega v jezikovni izraz ter »praizvorni samoprevod«, ki ga opiše kot predbitnostni samoprevod Absolutnega. Do praizvoznega samoprevoda pride, ko nek umetnik prevede prvobitni odnos vseh stvari v Lepem v predjezik svojega srca – Kocijančič namreč meni, da določeno besedilo postane pravo literarno, duhovno ali filozofsko delo le, če odseva ta samoprevod Absolutnega. Iz tega predjezika poskuša umetnik prevesti v obstoječe jezikovne strukture, ki potem postanejo izhodišče za umetniškega prevajalca, ki to besedilo prevede v drug jezik.

Kocijančičev spis, ki bi ga lahko uvrstili v tako imenovano hermenevitično smer v teoriji prevajanja, je eden redkih spisov, ki se v slovenskem okolju posveča obravnavi prevoda kot takega in ki ponuja izvirno prevodoslovno teoretsko razmišljanje.

Med teoretičnimi prispevki, ki so bili priznani kot zanimivejši tudi za mednarodno prevodoslovno srenjo, moramo v prvi vrsti omeniti razmišljanja Ericha Prunča, ki jih je najjasneje izrazil v svoji monografiji *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht* [Razvoj prevodoslovja: Od asimetrij jezikov do asimetrij moči] (2007, prenovljena tretja izdaja, Frank & Timme, 2012). V tej monografiji, ki je poleg študentskega bralstva želela doseči tudi druge prevodoslovce v tedaj že razvitem področju raziskovanja, Prunč poudari, da je prevodoslovje samostojna disciplina in oriše razvoj vede od kontrastivno-jezikovnih začetkov do sociološko obarvanih raziskav. V njej tudi nadalje obrazloži pojem »prevodna kultura«, ki ga je vpeljal v prevodoslovje že leta 1997 in ki je postal uveljavljen pojem (predvsem v nemških) prevodoslovnih delih 21. stoletja. Prevodna kultura je, po Prunču, zgodovinsko pogojen, dinamičen in spreminjajoči se družbeni konstrukt, podsistem kulture, sestavljen iz »družbeno ustaljenih, nadzorovanih in nadzorujočih norm, konvencij, pričakovanj, vrednot in udomačenih vedenjskih vzorcev, ki so skupni vsem akterjem, ki so dejansko ali potencialno vključeni v prevodni proces v določeni kulturi« (Prunč 2012, 340). Prevodna kultura torej odseva družbeni konsenz glede tega, kaj so dovoljene, priporočene in obvezne oblike prevoda, kakšen status naj bi imel prevajalec in prevod v družbi, katera področja prevajanja obstajajo, kaj so parametri kvalitetnega prevoda, vključno s tem, v katero smer se sme prevajati in podobno.

Poleg vpeljave tega sociološko obarvanega pojma Prunčevo misel zaznamuje tudi izrazit etični poudarek. Prunč je namreč prepričan, da bi se morale prevodoslovje aktivno

vključiti v izoblikovanje demokratične prevodne kulture, ki bi omogočala prevajalcem položaj, ki bi bil enakopraven drugim akterjem v kulturi. Da pa bi to dosegli, bi morali vsi deležniki v tej subkulturi upoštevati naslednja štiri načela: sodelovanje, lojalnost, transparentnost in ekološkost. »Sodelovanje« zaznamuje spoštovanje do vseh udeležencev v prevodnem procesu, pripravljenost za dogovor in željo po tem, da se najde rešitev, ki bo v največji meri v interesu vseh udeležencev in bo težila po zmanjševanju ali odpravi konfliktov. Prunč s svojo določitvijo načela »lojalnosti« dopolni razumevanje te etične vrednote, kot jo je prevodoslovje poznalo prek dela Christiane Nord (gl. npr. 2011): z lojalnostjo namreč prevajalce ne le zavezuje in jim nalaga etične obveznosti, temveč jih tudi opolnomoči in v ospredje postavi njihovo lastno etično pozicijo, to pomeni, da jim poleg dolžnosti daje tudi pravice. Prunč torej razširi etično načelo lojalnosti v prevodnem procesu s tem, da trem lojalnostim, ki jih je že določila Christiane Nord (do naročnika, ciljnih bralcev in avtorja besedila), doda še s prevajalčevo lojalnostjo do samega sebe, ki je nadrejena ostalim lojalnostim in v konfliktni situaciji prevzame odločilno vlogo. Ob tem Prunč poudarja, da lojalnost ne sme biti enosmerna, temveč recipročna in zavezujoča za vse udeležence v prevodnem procesu. Ko je konflikt neizbežen, zapiše Prunč, mora prevajalec sprejeti odgovornost za svojo odločitev in delovati v škodo oziroma korist enega ali več udeležencev v prevodnem procesu. V takem primeru je »transparentnost« bistvenega pomena, saj le ta zagotavlja medsebojno zaupanje. S transparentnostjo tako Prunč zaznamuje razlago odločitev v prevodu, določitev skoposa, omogočanje spreminjanja prevodnih odločitev, vidno avtorstvo in sprejemanje odgovornosti za sprejete odločitve. In končno, načelo »ekološkosti« teži po ohranitvi virov v najširšem pomenu besede. Z ekološkostjo želi Prunč poudariti, da prevodna dejanja niso usmerjena le v učinkovitost, temveč tudi v trajnost in da se zato moramo zavedati dolgoročnih posledic določenega prevodnega dejanja na družbeni in kulturni ravni v vseh udeleženihih kulturah, tj. izhodiščni, ciljni in prevodni (Prunč 2012, 32).

Erich Prunč vsa štiri etična načela ponazori v svoji maksimi za etično delovanje prevajalcev, ki se glasi: »Delujte lojalno do partnerjev v procesu prevajanja, toda bodite tudi dovolj samozavestni, da zahtevate tudi njihovo lojalnost do vas; uporabite tako svoje kot partnerjeve vire ekonomično in mislite na trajnost svojih dejanj; delujte profesionalno in varujte dobro ime svojega poklica; delujte v skladu z normami svoje prevodne kulture, vendar bodite tudi dovolj pogumni, da se normam zoperstavite, prevzemite odgovornost za takšno odločitev in razložite razloge zanjo« (prevod je delo avtorice poglavja, Prunč 2012, 357–358; za Prunčeve poglede na etiko glej tudi Hebenstreit 2021, 58–71).

Erich Prunč je med prevodoslovci slovenskega rodu s svojimi etično motiviranimi prispevki in pojmom prevodne kulture gotovo pustil najodmevnejši pečat na razvoj zahodne prevodoslovne misli, predvsem v nemško govorečem okolju.

Naslednje razmišljanje, ki ga tu predstavljamo, najdemo v monografiji *Post-Socialist Translation Practices* [*Post-socialistične prevodne prakse*] (John Benjamins, 2012) Nike K.

Pokorn. Ta monografija sicer izhaja iz postmodernega razumevanja prevoda in prevajanja, vendar se od značilnega dekonstruktivističnega pogleda na prevod odmakne ravno pri temeljni določitvi pomena izvirnika in obravnavi etične odgovornosti prevajalcev in prevodoslovcev.

Pokorn v tem in ostalih svojih delih načeloma izhaja iz postmodernega razumevanja prevoda, ki ga najdemo na primer v besedilu »Babilonski stolpi« Jacquesa Derridaja (1985, slov. prevod 2000 (celota) in 2003 (izbrani odlomki)): prevod sprejema kot prenos izmuzljivega pluralnega pomena besedila, ki nas po eni strani sili v prevajanje, saj se ta šele s prevodom vzpostavi kot izvirnik, po drugi pa se upira prenosu. Prevod se torej vzpostavlja kot dejanje, ki pa ga v popolnosti nikoli ni moč izpeljati, kot neskončen dolg, ki ga nikoli ne moremo odplačati v celoti. To pomeni, da nobenemu prevodu ne uspe v popolnosti in dokončno prenesti pomena izvirnika in da popolna ekvivalenca ne obstaja. Obenem pa Nike K. Pokorn vodi obravnavo (samo)cenzure in ideoloških posegov v obdobju jugoslovanskega socializma, ki so v različnih okoljih, jezikih in desetletjih uniformno in monolitno naperjeni proti prisotnosti krščanskih elementov v prevodih otroških in mladinskih besedil, k modifikaciji tega razumevanja in k ponovnem razmisleku postmoderne premise o nedoločljivosti pomena. Tako se odmakne od postmodernega vztrajanja na popolni pluralnosti pomena, ki dopušča neomejeno število dopustnih interpretacij, ter poskuša misliti paradoksalno. Pokorn namreč meni, da prevajanje zaznamuje dvojna vez, sočasni soobstoj dveh nasprotujočih si vezi, in sicer nezmožnost popolnega prenosa pomena izvirnika in obenem možnost namernega spreminjanja pomena v prevodu. Na eni strani tako sprejema, da sta pluralnost pomenov in kompleksnost inherentni vsaki interpretaciji pomena določenega besedila, kar pomeni, da naši želji po posedovanju in enozvočnosti neizbežno spodleti – vedno podleže pred pluralnostjo, izmuzljivostjo, dvoumnostjo in nejasnostjo jezika. To je še posebej očitno pri medjezikovnem in medkulturnem prenosu, kjer se prevajalec mora zavedati odsotnosti čiste in popolne prevodne ekvivalence.

Po drugi strani pa na osnovi zgodovinskih študij vseeno ugotavlja, da niso vsi prevodi zgolj odsev individualnega razumevanja pomena izvirnika, temveč lahko postanejo tudi orodje v rokah dominantne ideologije, ki vpliva na spremembo pomena z namenom načrtnega zavajanja bralca. To nas vodi do dileme: če bi namreč vztrajali na dekonstruktivistični poziciji, da je pomen besedila pluralen in izmuzljiv, rezultat specifičnega razumevanja prevajalca, potem ne bi mogli trditi, da je prevajalec namenoma spremenil pomen besedila v prevodu in s tem zavajal svoje bralstvo. Če namreč sprejmemo stališče, da je pomen inherentno polisemičen, potem ne moremo govoriti o popačenju pomena, saj »pravi« pomen izvirnika, ki naj bi ga prevod popačil, po mnenju dekonstruktivistov sploh ne obstaja. Če bi torej radikalno mislili postmoderno premiso o ubežnosti pomena, bi nas to vodilo v zanikanje kakršne koli manipulacije, načrtnega spreminjanja pomena z namenom zavajanja v prevodu. Pa vendar vemo, da do

manipulacij prihaja. Ob naslonitvi na misel francoskega filozofa Paula Ricoeurja (2004) Pokorn meni, da nas to dejstvo prisili v to, da mislimo prevod v paradoksalnih okvirih: po eni strani se zavedamo, da enozvočen, »pravi« pomen besedila ne obstaja, po drugi strani pa sprejemamo, da je v izhodiščnem besedilu kljub temu neka sled pomena, ki jo vsak prevajalec na drugačen način prenese v prevod. Medjezikovni prevod je torej nepopolni prenos sledi pomena iz izvirnega v drugi jezik; rezultat je prevod, ki odseva prevajalčevo razumevanje izvirnega besedila, je idiosinkratičen in nikoli dokončno ne izčrpa pomenskega potenciala izvirnika, vendar pa se obenem giblje znotraj omejenega prostora možnih interpretacij.

Prevod je resda vedno lasten prevajalcu, vendar pa to ne pomeni, da je vsaka prevajalčeva interpretacija dopustna, temveč je lahko tudi napačna in namerno zavajajoča. Pokorn torej meni, da v izvirnem besedilu vseeno obstaja sled resnice, pomena besedila, ki je inherentno besedilu, ki je lahko zvesto ali izkrivljeno preneseno na vedno drugačen in osebni način ciljnemu bralcu. Obstoj te ekvivalence brez popolne ustreznosti nam dopušča, da ločimo med idiosinkratičnim, dopustnim razumevanjem izvirnika, ki se odseva v prevodu, in manipulativno zlorabo prek prevoda, ki ima namen zavajati bralstvo. Posledično tudi ločuje med manipulacijo, tj. načrtnim preoblikovanjem besedila, ki je posledica izoblikovanih stališč in mnenj prevajalca ali drugih akterjev, udeleženih v prevodnem procesu, in napako, nerazložljivim pomenskimi premikom v prevodu, ki nima jasne motivacije in razloga. Manipulativna, načrtna preoblikovanja besedil v prevodih v skladu z določeno določljivo svetovnonazorsko pozicijo ne sprejema kot (sprejemljivega) odseva posameznikove interpretacije izvirnika ali kot delovanje v skladu z obstoječimi in dominantnimi normami, temveč kot etično nesprejemljivo prakso (Pokorn 2012, 152–154).

Modificirano postmoderno razumevanje pomena izvirnika vodi Pokorn k večji etični angažiranosti. Ker je to namerno preoblikovanje besedila možno, postane prevod etični problem. Pokorn zato meni, podobno kot Prunč, da je etična angažiranost prevodoslovcev osrednjega pomena. Kulture, v katerih živimo, so resda inherentno nestabilne in spreminjajoče, vendar vseeno niso imune za hegemonске diskurze. Čeprav ti mehanizmi moči delujejo skrito, se jih da razbrati v prevodih – in zato je prevodoslovje pomembno. Pokorn tako poziva prevodoslovce, naj služijo interesom splošne javnosti, vzpostavljajo dialog z ostalimi disciplinami in neakademsko javnostjo ter s svojimi raziskavami promovirajo demokratizacijo družbe, v kateri so pravice in spoštovanje drugačnosti Drugega cenjeni (Pokorn 2012, 2–5).

Pregled nadgradenj prevodoslovnih misli zaključimo še z monografijo Marka Juvana, *Worlding a Peripheral Literature* [Svetovljenje periferne literature] (2019), izdano pri mednarodni založbi Palgrave Macmillan. Čeprav se delo ne opredeljuje kot prevodoslovno, temveč kot literarno primerjalno, monografija vseeno obravnava tematiko, ki je osrednjega pomena za prevodoslovje. V njej Juvan z izrazom »svetovljenje« (ki

ga prevzame od Djelala Kadirja 2004) označi načrtno umeščanje določenega avtorja iz posameznega literarnega sistema v prostor svetovne književnosti. Za primer vzame slovenskega nacionalnega pesnika Franceta Prešerna in njegovo uveljavljanje v slovenskem in tujih literarnih poljih ter ugotovi, da so se pozicioniranje tega osrednjega pesnika v slovenskem literarnem sistemu kot tudi poskusi njegovega, čeprav neuspešnega, vstopa v svetovno književnost izvajali prek prevoda in prevajanja.

Ta predstavitev prevoda v samo središča zanimanja literarno primerjalne vede je značilna za zadnji dve desetletji, ko sta se prevodoslovje in primerjalna književnost močno približala, čeprav se še vedno, žal, slabo poznata. Morda najpomembnejši obrat primerjalne književnosti k obravnavi prevoda v tem obdobju zaznamuje delo francoske literarne teoretičarke Pascale Casanova *La république mondiale des lettres* [Svetovna republika pisane besede] (1999), v kateri je s pomočjo pojmov iz sociološke misli Pierra Bourdieuja analizirala svetovni literarni sistem in mehanizme, ki omogočajo konsekracijo določenih literarnih del. Pri tem je ugotavljala, da igra prevod pomembno vlogo pri diseminaciji besedil znotraj svetovnega literarnega sistema in da prevodna književnost predstavlja podsistem nacionalnih literatur, ki ga tudi zaznamuje podobna asimetrija, kot jo najdemo v svetovnem literarnem sistemu (z vplivom perifernosti na prevodne procese se ukvarjajo tudi avtorice Zlatnar Moe, Žigon in Mikolič Južnič v svoji monografiji *Center in periferija*, 2015).

Casanovino delo je postavilo prevod v središče zanimanja literarnoteoretske vede in primerjalne literarne vede: tako je le nekaj let pozneje bivši predsednik Ameriškega združenja za primerjalno književnost, harvardski profesor David Damrosch, v svojem delu *What Is World Literature?* [Kaj je svetovna literatura?] (2003) opisal svetovno literaturo ne kot fiksni kanon evropskih literarnih umetnin, ampak kot način kroženja in branja določenih besedil, ki pridobijo status svetovne literature prek prevoda. Prevod je tako znotraj primerjalno literarne vede razpoznan kot najpomembnejše sredstvo, s pomočjo katerega posamezna literatura dostopa do svetovnega prostora, čeprav Damrosch opozarja, da lahko prevodi posamezno književnost predstavijo na precej drugačen in spremenjen način.

To predstavitev prevoda v samo središče zanimanja literarno primerjalne vede najdemo na Slovenskem prav v Juvanovi monografiji in drugih njegovih študijah, posvečenih svetovljenju slovenskega nacionalnega pesnika Franceta Prešerna, v katerih poskuša raziskati, po eni strani, kako akterji dojemajo svoj položaj v svetovnem literarnem polju in kako stopajo vanj s svojimi deli, in po drugi, kako in ali sploh akterji, ki delujejo na mednarodnem literarnem prizorišču, opazijo periferne avtorje in njihova dela. Na primeru Franceta Prešerna in prevodov njegove poezije v tuje jezike ugotavlja, da je prav zaradi precejšnje neprevedljivosti njegove poezije, ki je značilno stilno kompleksna in jezikovno lokalizirana, Prešeren ostal na obrobju in ni bil sprejet v hiperkanon romantike. Juvan v svoji monografiji tako zaključuje, da dejstvo, ali posamezni avtor

prihaja iz osrednje ali periferne kulture, bistveno vpliva na izoblikovanje vrednostnih sodb mednarodnega literarnega prizorišča, ki pri vrednotenju ne upošteva standardov estetske univerzalnosti, in obenem pokaže, kako pomembna je prevodna književnost za povezovanje nacionalnih literarnih sistemov s širšimi literarnimi procesi in kako odvisna je od politično-ekonomskih in jezikovno-kulturnih dejavnikov.

5 Zaključek

Pregled razmišljanj o prevajanju na Slovenskem pokaže, da je bil odnos do prevodov na splošno in posebej do literarnih prevodov večinoma pozitiven: edina izjema je bilo obdobje druge polovice 19. stoletja, ko so najpomembnejši slovenski kulturniki, kot je bil Josip Stritar, izoblikovali izrazito odklonilen odnos do literarnega prevajanja, ker so bili prepričani, da ta zavira izvirno kreativnost. V vseh drugih obdobjih so osrednji slovenski literati in prevajalci pojmovali prevod kot pomemben gradnik slovenske nacionalne literature, kulture in identitete.

Teoretična prevodoslovna dela, ki se posvečajo literarnemu prevodu, začenjajo nastajati šele ob koncu 20. stoletja, v 21. stoletju pa po številu močno narastejo, kar sovpadе tudi z vzpostavitvijo univerzitetnega študija prevajanja in tolmačenja na Slovenskem. Ta besedila kažejo dobro poznavanje temeljnih in sodobnih teorij prevajanja in prevodoslovnih smeri, se poslužujejo različnih metodoloških pristopov ter se naslanjajo na raznorazne konceptualne okvirje, medtem ko so izvirne teoretsko prevodoslovne misli redke. Čeprav le nekaterim delom uspe preboj v mednarodno okolje, je vseeno vsak dosežek velik uspeh glede na periferni status naše literature, kulture in jezika. O literarnem prevodu v slovenščino in obratno pišejo tako slovenski kot tuji raziskovalci, tako da je objavljenih člankov in monografij s področja na Slovenskem in v tujini veliko – zato se lahko upravičeno nadejamo še nadaljnjega razvoja slovenskega prevodoslovja, ki bo znalo tudi v prihodnosti vzbuditi mednarodno zanimanje za slovensko literarno prevajanje.

6 Seznam sorodnih poglavij v monografiji

Prevajanje v času protestantizma (1550–1595) / Prevajanje in literarne revije v drugi polovici devetnajstega stoletja / Publicistična prevodna kritika po drugi svetovni vojni

7 Priporočeno branje

Stanovnik, Majda. 2013. *Prevajalci o prevodu: od Trubarja do Župančiča: antologija*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.

Stanovnik, Majda. 2016. *Prevajalci o prevodu 2: od J. Modra do J. Milič: antologija*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.

V obeh antologijah so zbrana najpomembnejša besedila, v katerih so slovenski prevajalci izražali svoje misli o prevajanju, in sicer od časa protestantizma do 21. stoletja. Obe antologiji spremljata tudi poglobljena in eruditska uvoda Majde Stanovnik.

Bibliografija

- Albrecht, Fran. 1931. »Nekaj opomb o prevajalcih in prevajanju.« *Modra ptica* 3, 97–99, 133–135.
- Aškerc, Anton. 1901. »Pagovor.« V *Ruska antologija v slovenskih prevodih*, uredil Ivan Vesel, 457–464. Gorica: Goriška tiskarna.
- Bajt, Drago. 1991. »Slovenski prevodni program.« *15. prevajalski zbornik*, uredili Aleš Berger, Jaroslav Skrušny in Irena Trenc Frelih, 115–116. Ljubljana: DSKP.
- Bedenk, Kasilda in Milena Blažič. 2018. *Pravljice bratov Grimm: od prvotne rokopisne zbirke iz leta 1810 do recepcije na Slovenskem*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Bressan, Arnaldo. 1990. *Dante in sloveno: traduzioni ed edizioni novecentesche di Dante*. Videm: Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale.
- Buber, Martin in Franz Rosenzweig. 1936. *Die Schrift und ihre Verdeutschung*. Berlin: Schocken.
- Casanova, Pascale. 1999. *La république mondiale des lettres*. Pariz: Seuil.
- Čerče, Danica. 2017. *John Steinbeck in East European translation: a bibliographical and descriptive overview*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Damrosch, David. 2003. *What is world literature?* Princeton: Princeton University Press.
- Derrida, Jacques. 2000 [1985]. »Babilonski stolpi.« *Literatura* 113–114: 133–173.
- Derrida, Jacques. 2003 [1985]. »Babilonski stolpi.« V Nike K. Pokorn, *Misliti prevod: Od Cicera do Derridaja*, 117–132. Ljubljana: Študentska založba.
- Dolar, Darko. 1975. »Znanstveno raziskovanje prevajanja in literarna veda.« V *Zbornik "Bled 75"*, uredil Janko Moder, 55–60. Ljubljana: Društvo književnih prevajalcev Slovenije/ Društvo znanstvenih in tehničnih prevajalcev Slovenije.
- Dolar, Darko. 1977. »Vprašanja o prevajanju v literarni vedi.« *Slavistična revija* 25, št. 2–3: 277–292.
- Gabrovšek, Dušan. 1988. »O specializiranih enojezičnih slovarjih angleškega jezika za prevajalce.« *Mostovi* 23/2: 28–35.
- Gacoin-Marks, Florence. 2017. *Do Pariza in nazaj: Vladimir Levstik in francoska književnost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL.
- Gadamer, Hans-Georg. 2001. *Resnica in metoda*, prevedel Tomo Virk. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Golias, Janko. 1970. »Nekaj koristnih napotkov za prevajanje v angleščino in iz nje: Nekaj pogostih prevajalskih napak med slovenščino in angleščino.« *Mostovi* 7: 36–41.
- Gradišnik, Janez. 1996. »Petdeset let slovenskih prevodov.« *Prevod besedila: Prevajanje romana*, uredila Majda Stanovnik, 55–60. Ljubljana: DKPS.
- Grafenauer, Niko. 1993. »Med mimesis in poiesis.« V *Prevod in narodova identiteta: Prevajanje poezije*, uredila Majda Stanovnik, 43–44. Ljubljana: DSKP.
- Grosman, Meta. 1989. »The original and its translation from the reader's perspective.« *Acta neophilologica*, 22: 61–68.

- Grosman, Meta. 2004. *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Grum, Martin, ur. 2007. *Slovenski prevajalski leksikon 1550–1945*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU.
- Grum, Martin, ur. 1998. *Modrov zbornik: 23. prevajalski zbornik: bio-bibliografije članov DSKP: izbrani biografski podatki in izbirne bibliografije prevodov*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Hebenstreit, Gernot. 2021. »Functional Translation Theories and Ethics.« V *The Routledge Handbook of Translation and Ethics*, uredili Kaisa A. Koskinen in Nike K. Pokorn, 58–71. New York, London: Routledge.
- Humboldt, Wilhelm von. 1836. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Berlin: Dümmler.
- Jan, Zoltan. 2000. *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Ljubljana: Založba Rokus in Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Zoltan. 2001. *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih*. Ljubljana: Rokus.
- Jan, Zoltan. 2018. »Bressan, Arnaldo (1933–1996).« V *Novi Slovenski biografski leksikon: 3. zv. Ble-But*, uredila Barbara Šterbenc Svetina. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Jerman, Frane. 1978. »O prevajanju filozofske literature.« *Anthropos* I-II: 279–283.
- Juvan, Marko. 2019. *Worlding a Peripheral Literature*. London, New York: Palgrave Macmillan.
- Kadir, Djelal. 2004. »To World, to Globalize – Comparative Literature's Crossroads.« *Comparative Literature Studies* 41, št. 1: 1–9.
- Kaloh Vid, Natalia. 2011. *Ideological translations of Robert Burns's poetry in Russia and in the Soviet Union*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Kaloh Vid, Natalia. 2015. *Sovietisms in English translations of M. Bulgakov's The Master and Margarita*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Klinar, Stanko. »Samostalniškost angleščine v primeri s slovenščino = Noun-oriented Tendency in English.« *Mostovi* 24, št. 2 (1989), 29–38.
- Kocijančič, Gorazd. 2004. »O prevodu.« V *Zbrana dela I Platona*. Celje: Mohorjeva družba, 34–47.
- Kovič, Kajetan. 2001. »Pripis k prevodom Prešerna.« V *Prevajanje Prešerna: Prevajanje pravljic*, uredila Martina Ožbot, 185–187. Ljubljana: DSKP.
- Krašovec, Jože. 2001. *Med izvornikom in prevodi = Between original and translations*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Krašovec, Jože. 2013. *Prevajanje med teorijo in prakso*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC.
- Luther, Martin. 2003 [1530]. »Okrožnica o prevajanju.« V Nike K. Pokorn, *Misliti prevod: Od Cicera do Derridaja*, 47–50. Ljubljana: Študentska založba.

- Madžarevič, Branko. 1977. »Oh, kako lepo se bere, človek bi kar rekel, da je prevod!« *Sodobnost* 25, št. 2: 147–150.
- Mazi-Leskovar, Darja. 2011. *Mladinska proza na tej in oni strani Atlantika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Menart, Janez. 1965. »O prevajanju poezije.« *Sodobnost* 13, št. 7: 665–680.
- Mihelič, Mira. 1985. *Ure mojih dni*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Moder, Janko. 1975. »Uvod v delovni del prevajalskega srečanja na Bledu 75.« V *Zbornik 'Bled 75'*, uredil Janko Moder, 15–20. Ljubljana: Društvo književnih prevajalcev Slovenije in Društvo znanstvenih in tehničnih prevajalcev Slovenije.
- Moder, Janko. 1985. *Slovenski leksikon novejšega prevajanja*. Koper: Lipa.
- Movrin, David. 2010. *Fidus interpres = Zvest prevajalec: slike iz dveh tisoletij zgodovine prevajanja*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Mozetič, Uroš. 2000. *Problem pripovednega gledišča in žariščenja pri prevajanju proznih besedil*. Ljubljana: ZIFF.
- Nida, Eugene A. 2003. »Približevanje znanosti o prevajanju s posebnim poudarkom na načelih in postopkih, ki so značilni za svetopisemsko prevajanje.« V Nike K. Pokorn, *Misliti prevod: Od Cicera do Derridaja*, 142–148. Ljubljana: Študentska založba.
- Nord, Christiane. 2011. *Funktionsgerechtigkeit und Loyalität: Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens*. Berlin: Frank & Timme.
- Novak, Boris A. 2003. »Ode prevajanju – s pripisom.« V *Nesem te v zibel drugega jezika*, uredila Martina Ožbot in Matej Hriberšek, 86–90 (pripis 90). Ljubljana: DSKP.
- Novak, Boris A. 2011. *Salto immortale: študije o prevajanju poezije*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Ocvirk, Anton. 1936. *Teorija primerjalne literarne zgodovine*. (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 12). Ljubljana: Znanstveno društvo v Ljubljani.
- Onič, Tomaž. 2017. *Slog v dramskem prevodu*. Maribor: Litera.
- Orešnik, Janez. 1987. »Jezikoslovni vidiki teorije prevajanja.« *Mostovi* 22, št. 1: 3–6.
- Ožbot, Martina. 2006. *Prevajalske strategije in vprašanje koherence ob slovenskih prevodih Machiavellijevega Vladarja*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Ožbot, Martina. 2012. *Prevodne zgodbe: poskusi z zgodovino in teorijo prevajanja s posebnim ozirom na slovensko-italijanske odnose*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Ožbot, Martina. 2021. *Translation and multilingualism: a dynamic interaction*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pavček, Tone, 1952. »Poezija v prevodih.« *Beseda* 2, št.1: 23–29, št. 2: 98–192.
- Pavček, Tone. 1993. »Brv nad prepadoma.« V *Prevod in narodova identiteta: Prevajanje poezije*, uredila Majda Stanovnik, 39–42. Ljubljana: DSKP.
- Podgornik, France. 1878. »O prevodih.« *Zvon* 4, št. 11-14: 174–175, 189–191, 206–207, 220–223.
- Pokorn, Nike K., ur. 2009. *Sodobne metode v prevodoslovnem raziskovanju*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Pokorn, Nike K. 2003. *Misliti prevod: Od Cicerona do Derridaja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Pokorn, Nike K. 2005. *Challenging the traditional axioms: translation into a non-mother tongue*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins.
- Pokorn, Nike K. 2012. *Post-Socialist Translation Practices: Ideological struggle in children's literature*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins.
- Prijatelj, Ivan. 1901. »Puškin v slovenskih prevodih.« V *Zbornik znanstvenih in poučnih spisov III*, uredil L. Pintar, 52–89. Ljubljana: Slovenska matica.
- Prunč, Erich. 1990. »Some remarks on the social aspects of language in translation.« *Nouvelles de la FIT – FIT Newsletter* 9, št. 4: 435–449.
- Prunč, Erich. 2002/2001. *Einführung in die Translationswissenschaft: Orientierungsrahmen*. Gradec: Institut für Translationswissenschaft.
- Prunč, Erich. 2008. »Zur Konstruktion Von Translationskulturen.« V *Translationskultur: Ein Innovatives Und Produktives Konzept*, uredila Larisa Schippel, 19–41. Berlin: Frank & Timme.
- Prunč, Erich. 2012 [2007]. *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Berlin: Frank & Timme.
- Ricoeur, Paul. 2004. *Sur la traduction*. Paris: Bayard.
- Rižnar, Igor. 2013. *Antologiziranje in prevajanje poezije*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Schleiermacher, Friedrich. 2003 [1813]. »O različnih metodah prevajanja.« V Nike K. Pokorn, *Misliti prevod: Od Cicera do Derridaja*, 54–57. Ljubljana: Študentska založba.
- Simoniti, Barbara. 1997. *Nonsens*. Ljubljana: Karantanija. Murska Sobota: Solidarnost.
- Smolej, Tone. 2008. *Iz francoskega poslovenjeno: prispevki za zgodovino slovenskega literarnega prevoda*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Smolej, Tone. 2018. *Slovenska recepcija francoske književnosti od klasicizma do simbolizma*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Sovre, Anton. 1955. »K tehniki prevajanja latinske proze.« *Jezik in slovstvo* 1, št. 1: 6–11; št. 2: 33–40.
- Stabej, Jože. 1999. »Majhna podoknica: O prevajanju opernih besedil in naslovov.« *Prevod uglasbenih besedil: Prevod trubadurske lirike*, uredil Tone Smolej, 44–50. Ljubljana: DSKP.
- Stanovnik, Majda. 2005. *Slovenski literarni prevod 1550–2000*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Stanovnik, Majda. 2013. *Prevajalci o prevodu: od Trubarja do Župančiča: antologija*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.
- Stanovnik, Majda. 2016. »Za moderni literarni prevod.« V *Prevajalci o prevodu: od J. Modra do J. Milič: Antologija*, uredila Majda Stanovnik, 7–34. Ljubljana: Založba ZRC.
- Stanovnik, Majda. 2016. *Prevajalci o prevodu 2: od J. Modra do J. Milič: antologija*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.
- Stritar, Josip. 1868. »Kritična pisma V.« *Slovenski glasnik* 11, št. 4: 130–137.
- Stritar, Josip. 1870. »Literarni pogovori VII.« *Zvon* 1, št. 7: 110–112.
- Stritar, Josip. 1876a. »Zona.« *Zvon* 2, št. 20: 317–320.

- Stritar, Josip. 1876b. »Župnik Wakefieldski.« *Zvon* 2, št. 23: 369–362
- Stritar, Josip. 1896. »Dunajska pisma V.« *Ljubljanski zvon* 16, št. 1: 15–20.
- Šolar, Janez. 1855. »O spisovanju dobrih slovenskih knjig.« *Kmetijske in rokodelske novice* 13, št. 19: 75.
- Tokarz, Božena. 2019. *Eseji o poljsko-slovenskem književnem prevajanju*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Trdina, Janez. 1850. »Pretres slovenskih pesnikov.« *Ljubljanski časnik* 78: 312.
- Trubar, Primož, prev. 2017 [1555]. *Ta evangeli svetiga Matevža*. Uredil Jonatan Vinkler. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Trubar, Primož, prev. 2011 [1557]. *Ta prvi Deil tiga Noviga Testamenta*. V Primož Trubar, *Nemški spisi, 1550–1518*, uredil Edvard Vrečko. Zbrana dela Primoža Trubarja. Ljubljana: Pedagoški inštitut. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/8001-9000/8926/Zbrana_dela%20Primoza_Trubarja_11.pdf
- Udovič, Jože. 1955. »Kar je prešlo, v resničnost se spreminja: Ob izidu Voduškovega prevoda Goethejevega Fausta.« *Naši razgledi*, 17. Avgusta 1955.
- Valenčič Arh, Urška. 2014. *"Ein Prinz auf der Erbse": Phraseologie und Übersetzung: am Beispiel der Kinder- und Jugendliteratur von Christine Nöstlinger im Deutschen und Slowenischen*. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.
- Vaupot, Sonia. 2015. *Les enjeux culturels de la traduction*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Vear, Štefan. 2000. *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Vear, Štefan. 2012. *Fenomen Goethe: njegova estetika in poetika med originalom in slovenskim prevodom*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Vear, Štefan. 2013. *Vrvohodska umetnost prevajanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vidmar, Josip. 1926. »Prevodi iz ruščine.« *Kritika* I, št. 6: 90–93.
- Vidmar, Josip. 1930. »Oton Župančič kot prevajalec.« *Modra ptica* 1, št. 7: 153–154.
- Vidmar, Josip. 1962. »O prevajanju.« V Josip Vidmar, *Drobni eseji*, 28–31. Maribor: Obzorja.
- Vodušek, Božo. 1950. »Pripombe k slovenskemu pravopisu.« *Novi svet (Ljubljana)*, letnik 5, številka 10: 947–954.
- Zlatnar Moe, Marija, Tanja Žigon in Tamara Mikolič Južnič. 2015. *Center in periferija: Razmerja moči v svetu prevajanja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Zlatnar Moe, Marija. 2018. *Hamlet med Slovenci: Recepcija in slogovne paradigme šestih slovenskih Hamletov*. Ljubljana: Znanstvena založba FF UL.
- Zlobec, Ciril. 2002. »To in ono, a ves čas eno samo: Izpoved prevajalca – brez zardevanja in brez slabe vesti.« V *Prevajanje srednjeveških in renesančnih besedil*, uredila Martina Ožbot, 159–171. Ljubljana: DSKP.

Župančič, Oton. 1978 [1917/1918]. »Pomen prevodov za našo duševnost.« V *Zbrano delo 7* Otona Župančiča, uredila Josip Vidmar in Joža Mahnič, glavni urednik Anton Ocvirk, 262–263. Ljubljana: DZS.

TEORETIČNA MISEL O PREVAVANJU NA SLOVENSKEM

Poglavje poskuša povzeti razvoj prevodoslovne misli na slovenskem etničnem ozemlju. Pregled razmišljanj o prevajanju na Slovenskem od 16. stoletja do danes pokaže, da je bil odnos do prevodov na splošno in posebej do literarnih prevodov večinoma pozitiven: edina izjema je bilo obdobje druge polovice 19. stoletja, ko so najpomembnejši slovenski kulturniki, kot je bil Josip Stritar, izoblikovali izrazito odklonilen odnos do literarnega prevajanja, ker so bili prepričani, da ta zavira izvirno kreativnost. V vseh drugih obdobjih so osrednji slovenski literati in prevajalci pojmovali prevod kot pomemben gradnik slovenske nacionalne literature, kulture in identitete. Potem se poglavje osredotoči na teoretično razmišljanje o prevajanju na Slovenskem, ki se je začelo razvijati šele v zadnji tretjini 20. stoletja. Zaradi večjega števila objavljenih člankov in samostojnih prispevkov v zbornikih, so v članku povzete le monografije, ki celostno obravnavajo prevodoslovno tematiko; med več kot tridesetimi monografijami najdemo predelane doktorske disertacije, monografije, ki k obravnavi prevoda pristopajo iz drugih, sorodnih disciplin, in prevodoslovne monografije. Poglavje se zaključuje z opisom slovenske nadgradnje prevodoslovne misli, kjer so predstavljena teoretična izhodišča, ki jih najdemo v delih Frana Jermana, Gorazda Kocijančiča, Ericha Prunča, Nike K. Pokorn in Marka Juvana.

SLOVENE TRANSLATOLOGICAL THOUGHT

The chapter aims to outline the development of translatoological thought in Slovene ethnic territory. The overview of such thought on translation in Slovene from the 16th century until the present time shows that the attitude towards translation and literary translation was, in general, positive. The only exception was the second part of the 19th century, when the most prominent Slovene literary figures, like Josip Stritar, expressed an extremely negative attitude towards literary translation, believing that it hindered original creativity in Slovene. In all other periods the most praised Slovene writers and translators considered translation as an important building block in the formation of Slovene national literature, culture and identity. The chapter then focuses on theoretical thinking with regard to translation in Slovenia, which started to develop in the last three decades of the 20th century. Because of the sheer number of articles published in journals and collected volumes, the chapter focuses only on monographs devoted

to literary translation and translating; in more than 30 monographs we find adapted doctoral theses, monographs that deal with translation from the point of view of other, adjacent fields, and Translation Studies monographs proper. The chapter concludes with a description of aspects of theoretical thought that, according to the author of the chapter, represent an innovative Slovene contribution to Translation Theory, and could be found in the works of Frane Jerman, Gorazd Kocijančič, Erich Prunč, Nike K. Pokorn and Marko Juvan.